

## SUŠTINA I KARAKTERISTIKE VIŠEG KOMANDOVANJA

Polazeći od stanja u Bundesveru, odnosno od njegovih oružanih snaga čiju najvišu komandnu instancu predstavljaju korpusi, autor<sup>1</sup> opširnije analizira neke osnovne probleme višeg komandovanja. Njegova razmatranja se kreću od srednjeg prema višem komandovanju, s tim što mu je težište na KoV. Na početku članka autor ističe da u Bundesveru ne postoji pravilo ni uputstvo o bitnim karakteristikama, načelima i metodama višeg komandovanja, što je utoliko čudnije jer su tom pitanju i Nemci i saveznici, naročito u drugom svetskom ratu, posvećivali izuzetnu pažnju. Sem toga, odgovori na pitanja vezana za više komandovanje značajni su i zbog integriranja nacionalnog kontingenta zapadnonemačkih oružanih snaga u okviru NATO-a. Naime, „u savezu su oba ključna zadatka armije razdvojena — dok se, na jednoj strani, formiranje, opremanje, obuka i održavanje snaga odvijaju u nacionalnim okvirima, na drugoj strani, upotreba i komandovanje tim snagama ostaju u nadležnosti saveza”.

Autor se kritički osvrće i na neke postavke pravila (konkretno Ratne službe Bundesvera) u kojima „u više komandovanje spadaju više komande na čijem se čelu nalaze viši komandanti, komanda korpusa na čijem se čelu nalazi general. Više komandovanje ima zadatak da rukovodi operacijama i bitkama.” Po autorovom mišljenju ove definicije su nedovoljne da bi se objasnile suština i karakteristike višeg komandovanja. Zbog nedovoljnih, nepotpunih i nejasnih osnovnih postavki postoji opasnost da se pojam dat u pravilima RS šablonski primenjuje. Formalističko objašnjenje pojma višeg komandovanja ne može da objasni njegovu pravu suštinu — zaključuje autor.

Nastavljajući svoja razmatranja, autor ukazuje na to da se suština i karakteristike višeg komandovanja i njegove granice moraju odrediti na bazi posmatranja određenih pojmova i elemenata komandovanja: faktora koji utiču na razgraničenje stepena komandovanja, zadataka tih pojedinih stepena, načela, osnova i postupaka u komandovanju. Pod stepenom komandovanja podrazumevaju se armija, korpus, divizija ... a pod sektorima srednje i više komandovanje.

Zadatak vojnog komandovanja sastoji se u tome da se oružane snage upotrebe u duhu zahteva političkog rukovodstva i realizovanja

---

<sup>1</sup> *Wesen und Merkmale der Oberen führung*, von Maj. Herman Bolle, *Wehrkunde*, SR Nemačka, novembar 1967. godine.

njegovih namera. Time nije preciziran obim ovlašćenja koja iz toga proističu. Vrhovno komandovanje ostvaruje sadejstvo političkog, privrednog i vojnog rukovođenja u stratejskim okvirima kako bi upotreba svih snaga i sredstava bila usklađena sa postavljenim političkim ciljem. Prema danas uobičajenom terminu to istovremeno predstavlja i definisanje domena totalne strategije (Bofr).

Pojam vojne strategije, koji je s ovim u vezi, spada u domen vrhovnog komandovanja. Naime, zadatak vojne strategije je u tome da sve vojne snage i sredstva uskladi sa vojnim ciljem koje je odredilo političko rukovodstvo. U pogledu ranga borbenih dejstava odgovarala bi mu kampanja. To znači da više komandovanje svojom gornjom granicom zadire u domen strategije.

Autor smatra da se više komandovanje, u odnosu na srednje, s jedne strane, graniči pojmovima kao što su boj, taktika, združene jedinice, a da je, s druge, uokvireno pojmovima bitke i operacije.

Boj predstavlja borbeno dejstvo združenih jedinica ograničena po prostoru i vremenu. Izvodi ga srednje komandovanje po principima taktike.

Bitka se sastoji iz više bojeva, koji prostorno i vremenski ne moraju biti povezani. U okviru taktike na ovom stepenu nedostaje nauka o komandovanju.

Po mišljenju autora, na osnovu primera iz istorije ratova i savremenih shvatanja proizilazi da borbeno dejstvo korpusa u osnovi imaju karakteristike boja, što znači da je korpus bliži srednjem nego višem komandovanju. U vezi sa ovim, on postavlja pitanje operacije kao nedefinisanog pojma. Naime, ostaje otvoreno za diskusiju — da li pod pojmom operacije treba podrazumevati samo rukovođenje združenim, odnosno još krupnijim jedinicama, pre odnosno posle bitke, ili je to širi pojam, koji obuhvata jednu ili više bitaka, ili bi po veličini došao u međuprostor — između bitke i kampanje. „Izgleda da za pojam operacije bitnu karakteristiku predstavlja komandovanje snagama od najmanje nekoliko divizija, dakle snagama kojima se može izvoditi manevar.

Ako boj znači borbeno dejstvo združenih jedinica, onda operacija mora da predstavlja nešto više; ona mora da označava borbu združenih vidova oružanih snaga. Dok kampanja obuhvata komandovanje sa više vidova oružanih snaga, u bici, odnosno operaciji jedan vid u odnosu na ostale vidove oružanih snaga ima dominantnu ulogu — što zavisi od ratišta. U sektoru višeg komandovanja nedostaju odgovarajući pojmovi i za nauku koja bi razmatrala komandovanje u međuprostoru taktike i strategije; nedostaju takođe pojmovi za označavanje jedinica i oblika njihovih borbenih dejstava. Autor smatra da bi se za označavanje nauke o komandovanju mogao upotrebiti pojam operatika, odnosno operativno komandovanje. Na osnovu shvatanja vojne strategije i operacije, pojam „operativni” ne može se poistovetiti sa višim komandovanjem. Između oružanih snaga kao celine i vidova oružanih snaga, s jedne, i združenih jedinica, s druge strane, mogle bi da nađu svoje mesto operativne jedinice.

U članku se šire razmatraju i faktori koji utiču na razgraničenje stepena komandovanja. Razlika između stepena komandovanja veća je

u zadacima, kao i u pogledu odnosa snaga, vremena, prostora i stepena samostalnosti komandanta, nego u pojmovima. Faktor razgraničenja postoji i sa aspekta neposrednog rukovođenja trupom, a izražava se mogućnošću ličnog uticaja komandanta na tok borbenih dejstava. Uprošćeno rečeno: na stepenu nižeg komandovanja starešina deluje na licu mesta, na stepenu srednjeg komandovanja deluje načelno preko svojih organa i potčinjenih mu starešina (a može i neposredno), dok na stepenu višeg komandovanja direktno delovanje komandantove ličnosti nije moguće. Za niže i srednje komandovanje važe principi usklađivanja vatre i pokreta, dok se u uslovima upotrebe nuklearnih sredstava dejstva operativnih jedinica i avijacije, na primer, ne mogu neposredno uskladiti sa pokretom, o čemu više komandovanje mora da vodi računa.

Širok dijapazon višeg komandovanja sa komandama korpusa, armija, grupa armija, komandom ratišta, kao i najvišim vojnim komandovanjem, pokazuje mnogo veće razlike u strukturi nego što je to slučaj kod nižeg i srednjeg komandovanja. Autor smatra da, nezavisno od stepena, internacionalno komandovanje (u okviru NATO-a — prim. M. V.) spada u domen višeg komandovanja.

Na razgraničenje stepena komandovanja utiče i fizionomija rata. Za opšti rat, sa nepredvidljivim pojavama i posledicama, ne mogu se dati načela za stepene komandovanja. U ograničenom ratu granica između srednjeg i višeg komandovanja u slučaju upotrebe nuklearnih sredstava moraće da bude jače naglašena nego u konvencionalnom ratu. U gerilskim borbenim dejstvima stepeni naređivanja, prema rangu i strukturi, spadaju u domen srednjeg, pa možda čak i nižeg komandovanja; pored toga, oni mogu dobiti i karakteristike višeg komandovanja.

Autor ističe da i obimniji i kvalitetno drugačiji zadaci pozadinskog obezbeđenja, kao i kvalitet i veličina snaga pozadinskog obezbeđenja, utiču na dimenzioniranje komandovanja.

Zadaci na raznim stepenima komandovanja su takođe karakteristični za razgraničavanje stepena komandovanja. Više komandovanje obuhvata upotrebu združenih vidova oružanih snaga, što zahteva zajedničke institucije rukovođenja, u kojima se razrađuju planovi za njihovu upotrebu u okviru združenih operacija. To znači da bitnu karakteristiku višeg komandovanja predstavlja planiranje upotrebe nuklearnih borbenih sredstava.

Polazeći od postavki koje se odnose na srednje komandovanje, a koje višem komandovanju mogu da posluže samo kao orijentacija, autor je na osnovu analogije izvukao sledeća opštevažeća načela za sve stepene komandovanja:

svaka ratna operacija mora imati svoj cilj, koji mora biti usklađen sa snagama;

samo jednostavnost obezbeđuje uspeh, a smelost akcije je preduslov za to;

za odluku se nikad ne mogu obezbediti prejake snage;

mora se voditi računa o zemljištu, izviđanju, tajnosti i maskiranju;

zadatak je svakog starešine da što je moguće više nastoji da sačuva poverene mu snage.

Prostor takođe ima poseban značaj za utvrđivanje karakteristika višeg komandovanja i njegovo razgraničenje od srednjeg. Veliko povećanje prostora na kome deluje više komandovanje utiče i na principe brzine i pokretljivosti. Pošto veći prostor uslovljava više vremena, on otežava brže prilagođavanje situaciji na bojištu; divizije se, na primer, ne mogu pomerati na bojištu kao bataljoni. Dok se plan borbe, odnosno boja može relativno lako izmeniti, ukoliko se pokaže necelishodnim, pogrešan plan operacije ne može se ispraviti. Pogrešna osnovna postavka višeg komandovanja skoro uvek ima teške posledice. Sama borbena dejstva imaju relativno manji značaj za više komandovanje, jer se njegova elastičnost, pre svega, ogleda u manevrovanju združenim jedinicama.

S tim u vezi, smatra autor, ne može se više bezuslovno zahtevati obrazovanje težišta borbenih dejstava, jer, ukoliko je manevar snagama otežan, pojaviće se često potreba da se rezerve namenjene obrazovanju težišta ne angažuju odmah i tako lociraju da mogu pravovremeno biti upotrebljene u toku borbe na pravcu na kome se počinje da ocrta težište borbenih dejstava.

Prostor i vreme su usko povezani. Pošto veći prostor zahteva više vremena, to aktivnost mora da bude više orijentisana na budućnost, što ima određeni uticaj i na metod komandovanja. Prema tome, uspeh se neće moći odmah ispoljiti. Taktički princip da se iskoristi pogodna situacija gubi u značaju, dok prevagu — da se donesena odluka sprovede — dobijaju odlučnost i istrajnost.

Dok u taktici, po mišljenju autora, i dalje važi načelo da je napad osnovni vid borbenih dejstava, u strategijskim okvirima on je još uvek na prvom mestu — ali uslovno. Strategijska oružja nisu ni čisto ofanzivnog ni čisto defanzivnog karaktera, mada predstavljaju odlučujuća borbena sredstva. Umesto napada na taktičkom (odnosno operativnom) nivou, na strategijskom nivou se sada pojavljuje zastrašivanje eskalacijom i sama eskalacija. Prema tome, u odnosu na cilj uništavanja neprijatelja, koji se na taktičkom nivou mora shvatiti kao fizičko uništenje — prisilna kapitulacija takođe predstavlja fizičko uništenje s obzirom na dužinu trajanja rata — u strategijskim okvirima cilj je da se neprijatelj primora na pregovore i da se manevrom i zaprečavanjem onespobavi za dalju borbu.

Za više komandovanje načela iznenađenja i maskiranja imaju poseban značaj, jer raspoloživa sredstva, vreme i prostor nude za to povoljne mogućnosti. Sloboda akcije višeg komandovanja moraće da bude daleko veća nego u drugim stepenima komandovanja. Međutim, i ovde važi pravilo da se korpus koji ne deluje samostalno više mora držati načela srednjeg nego višeg komandovanja.

Autor posebno naglašava značaj metoda i sredstava komandovanja. Tako, na primer, obim i zadaci višeg komandovanja zahtevaju da njegova struktura, odnosno organizacija bude što manje šablonska. Sa višim stepenom komandovanja raste obim i raznovrsnost zadataka, što zahteva i veće štabove. Pošto i pored povećanja zadataka komandant snosi isključivu odgovornost, on se mora ograničiti samo na ono što je bitno. Iz toga proizilazi da se moraju povećati samostalnost i odgovornost i njegovih pomoćnika. To se naročito odnosi na načelnika

*Domeni i pojmovi komandovanja (rukovođenja)*

Veličina jedinice		Domen komandovanja	Oblik komandovanja		Domen borbenih dejstava
Odeljenje Vod	Najmanja formacijska jedinica	Niže komandovanje	Vrsta borbenih dejstava		Borba
Četa	Osnovna jedinica		Napad	Odbrana Zadržavajuća borba	
Bataljon Puk	Taktička jedinica	Srednje komandovanje	Vrsta boja		Boj
Brigada Divizija	Združena jedinica		Napad	Odbrana Usporavanje	
Korpus Armija	Operativna jedinica	Više komandovanje	Vrsta operacija		Bitka Operacija
Grupa armija Vid OS Komanda ratista			Napad	Odbrana Povlačenje	
Celokupne oružane snage					
Država ili grupa država		Više komandovanje			Rat
			Vojno rukovođenje		Opšta strategija ili totalna strategija

štaba, koji svojim štabom mora sve više da rukovodi samo putem direktiva.

Prema tome, organizacija višeg komandovanja dobija sve veći značaj, jer onaj ko donosi odluke mora da bude upoznat samo sa najvažnijim stvarima. To je dosta teško postići u uslovima povećanja štaba usled raznih tehničkih problema koji pri tome iskrsavaju (u pogledu izbora komandnog mesta, daleko većeg broja veza, uređaja za obradu podataka, itd.). Težnja za prevelikom organizacijom i savršenstvom, zatim sitničarenje kako bi se izbeglo iznenađenje, mogu lako da dovedu do duhovne nepokretljivosti i gubitka vremena, što može da onemogući pravovremeno donošenje odluke. Zbog toga rad višeg komandovanja mora biti usmeren ka budućnosti, naglašavanju priprema u odnosu na samo izvršenje, a to posebno ističe značaj pojedinih sektora u štabu, u prvom redu organa za planiranje.

Osnovu planiranja višeg komandovanja predstavlja procena situacije, koja se razlikuje u metodu rada. Dok, na primer, niže komandovanje osnovnu pažnju posvećuje odluci komandanta, a srednje komandovanje donosi odluku tek posle savetovanja u štabu, dotle proceni situacije na stepenu višeg komandovanja mora da prethodi, pored opšteg savetovanja u štabu, studija osnovnih problema. Naravno, više komandovanje treba da pokloni više pažnje istraživanju važnijih činjenica, jer su informacije redovno nepouzdana i nepotpuna. Činjenice koje predstavljaju osnovu mogućeg rešenja moraju se zbog toga često uzimati kao pretpostavke.

Procena situacije višeg komandovanja, prema tome, ima karakter operativne studije, zasnovane na pomenutim elementima. Njihovu osnovu često čine pretpostavke kao rezultat delimičnih prethodnih studija. Preporučljivo je da se parcijalne studije dostave potčinjenima radi informisanja i načelnog usaglašavanja gledišta. Normalno, operativne studije radi planско odeljenje, koje na stepenu višeg komandovanja treba da predstavlja važan, ako ne i najvažniji element štaba. Međutim, gde tog organa nema mogućna su različita rešenja, na primer, formiranje jedne radne grupe koja bi obavljala te poslove. Naime, ovaj zadatak može da obavi i grupa sastavljena ad hoc od oficira iz svih odeljenja štaba, a može se i gotovo ceo štab angažovati za izvršenje tog zadatka. Odluku o tome kako će se organizovati planiranje donosi komandant zavisno od situacije, zadatka, raspoloživog vremena, snaga i njegovog ličnog afiniteta.

Takav sistem planiranja, kao i drugi faktori (zona dejstva, vreme određeno za organizovanje sadejstva, itd.) utiču na izdavanje naređenja i način komandovanja uopšte.

Način komandovanja viših komandi pretvara se često u direktive koje služe, u osnovi, kao smernice za rad nižim komandama. Direktiva u odnosu na naređenje je manjeg obima, a njena sadržina se ne može pretvoriti u obrazac. Prema tome, u skladu sa stepenom komandovanja i situacijom direktiva može imati različite forme. Pri planiranju samostalne operacije, na primer, direktiva treba da definiše: cilj, vremenske etape, podršku od strane teritorijalnih organa, logistike, angažovanje drugih vidova oružanih snaga, itd. Za sledeći, niži stepen komandovanja direktiva treba da bude proširena pošto mora da

sadrži, pored ostalog, nameru i plan izvođenja operacije, cilj svakog učesnika (raščlanjen po zadacima), sastav i grupisanje snaga, odredbe o pozadinskom obezbeđenju, regulisanje sadejstva, podrške, itd. Pri tome je težište na postavljanju zadatka, a ne na izvršenju. Informacije, pojedinačne odluke i specijalna naređenja (na primer, o koncentraciji, uređenju zone dejstva, snabdevanju, obaveštavanju, itd.) koje izdaju više komande i njihovi organi treba razlikovati od direktiva.

Pored direktive, više komandovanje će izdavati i naređenja koja regulišu i izvršenje postavljenih zadataka. To će biti kada se naređenje mora brzo izvršiti, tj. u toku same operacije ili boja, da bi se uticalo na tok dejstava. Ovakva „korekturna” ili „komandna naređenja” u principu su nezavisna od stepena komandovanja, ali predstavljaju instrument neposrednog komandovanja radi brze i efikasne intervencije.

Međutim, tačno utvrđena granica između direktive i naređenja ne postoji. Tako će, na primer, u gerilskoj borbi komande, koje se po veličini ne mogu ubrajati u više komandovanje, često komandovati putem direktiva. Uprošćeno posmatrano, ističe autor, razlika između jednog i drugog načina komandovanja je u tome što u direktivi prevagu ima sloboda akcije, a u naređenju njena ograničenost; u odnosu na sadržinu, direktivu karakteriše uopštavanje, a naređenje izvesno detaljisanje radi regulisanja tačno određenog sadejstva snaga; u pogledu utroška vremena — vreme za pripremu zavisi od vremena za realizaciju.

Autor je izneo svoje gledište i o savremenim tehničkim sredstvima komandovanja. Njegova razmišljanja u toj oblasti zaslužuju pažnju, posebno kad je reč o automatizovanim sredstvima komandovanja.

Za primenu ovih sredstava potrebno je detaljno poznavati njihove mogućnosti, koje se mogu definisati time što se „programirati može sve ono što se, u vezi sa postavljenim pitanjima, može obuhvatiti čvrstim pravilima”. Sektore rada automatizacije čine: informacije, analize, rešenja i reagovanja. Naročito veliku primenu, po mišljenju autora, automatizacija može imati na personalnom sektoru i u logistici, odnosno snabdevanju. Međutim, upotreba mašina za obradu podataka, radi ubrzanja rada, moraće da nađe primenu na svim stepenima komandovanja, s tim što će ona, iz finansijskih razloga i nedovoljnog broja tehničkih sredstava i kadrova, pre svega predstavljati sredstva višeg komandovanja.

U komandama (uključujući i operativne i taktičke) informisanje ima prioritet. No, pojavljuju se i teškoće u primeni celishodne informacije, jer ona mora biti pregledna i ne sme da sadrži suviše detalja. Izveštaji, iako su u pogledu forme uprošćeni, ne mogu se svesti na jedinstven pokazatelj. Mašina do sada nije bila u stanju da proceni izveštaj i izvrši trijaž informacija. Za mašinu i neverovatan i objektivni izveštaj imaju isti značaj — ali ne i za komandovanje. Tamo gde se reagovanje može unapred planirati, gde se na bazi uložениh podataka može dobiti veliki broj informacija, automatizacija može da pruži dragocenu korist. To se naročito odnosi na upotrebu avijacije, PVO, itd. Međutim, za automatizaciju je mnogo manje pogodan sektor

vojnog rukovođenja. Obuka i akcija se temelje na nesigurnim i nepotpunim podacima, jer treba imati u vidu postojanje velikog broja nemerljivih faktora (odnosno faktora podložnih čestim promjenama), kao što su: ljudske osobine, moralno-političko stanje, meteorološki uslovi, zemljište, itd. Prema tome, zaključuje autor, upotreba automatizacije ima svojih granica, o čemu komandovanje mora da vodi računa.

Rezimirajući ovaj članak autor konstatuje da se ipak na jednom stepenu komandovanja ne može povući pojmovna granica između višeg i srednjeg komandovanja. Pogotovu što se ta granica ne proteže ni linijski, ni stepenasto, već krivudavo i promenljivo. Ova razmatranja bi trebalo da objasne ove granice, koje se neprekidno menjaju, i da definišu opšte, bitne karakteristike višeg komandovanja.

M. V.



## CIVILNA ZAŠTITA ŠVAJCARSKÉ\*

Na osnovu švajcarskog ustava, običajnog prava i međunarodnih ugovora, zemaljska odbrana Švajcarske u celini, a Civilna zaštita (u daljem tekstu CZ) kao njen sastavni deo, imaju za cilj da, u okvirima stalne neutralnosti, sačuvaju integritet i nezavisnost zemlje. Mere koje se preduzimaju na polju vojne i civilne zemaljske odbrane treba da odvrate neprijatelja od napada na državnu teritoriju Švajcarske, njen narod i njene institucije i da ga, po mogućstvu, ubede da se napad ne bi isplatio u odnosu na gubitke koje bi pretrpeo i na slabe rezultate koje bi tim napadom postigao, bilo da ga vodi protivu oružanih snaga, privrednog potencijala ili moralnih snaga zemlje.

Švajcarska ulaže velike napore za što bolje organizovanje CZ zemlje protivu dejstva klasičnog i nuklearnog naoružanja i ona je na tome polju postigla veoma značajne rezultate. Na ovo Švajcarsku pobuđuju ne samo pomenuti vojnopolitički razlozi već i njeni geografski i privredni uslovi. Švajcarska je (prema proseku od 146 stanovnika na jedan km<sup>2</sup>) gusto naseljena zemlja. No, ta gustina je daleko veća u određenim rejonima, naročito u oblasti švajcarske Centralne visoravni. U naseljima od 10.000 i više stanovnika, sa priključenim predgrađima (tzv. aglomeracijama), nalazilo se 1969. god. oko 42% stanovništva, tako da tu gustina naseljenosti dostiže oko 260 stanovnika na jedan km<sup>2</sup>, ne računajući u ovaj broj i oko milion stranih radnika zaposlenih u Švajcarskoj. Postoji 930 opština (od ukupno 3.045) koje obuhvataju naselja

---

\* Članak je sastavljen na osnovu sledećih radova: W. König, opunomoćenik za CZ švajcarskog Saveznog departmana pravde i policije 1963. god., *Der Zivilschutz der Schweiz* (CZ Švajcarske), objavljen kao članak u knjizi *Die Schweizer Armee heute* (Švajcarska armija danas), Thun, 1963. god.; Kummerly-Frey, *Schweizer Brevier* (Švajcarski brevijar — sažeti podaci o Švajcarskoj), Bern, 1965. god.; K. Brunner, *Die Landesverteidigung der Schweiz* (Zemaljska odbrana Švajcarske), Frauenfeld, 1966. god.; G. Däniker, *Die Strategie des Kleinstaats* (Strategija male države), Frauenfeld, 1966. god.; H. R. Kurz, *Bewaffnete Neutralität* (Naoružana neutralnost), Frauenfeld, 1966. god.; E. Fischer, načelnik Uprave za CZ Saveznog departmana pravde i policije 1967. god., *Der Schweizerische Zivilschutz* (Švajcarska CZ), objavljen kao članak u knjizi *Die Schweizer Armee heute* (Švajcarska armija danas), Thun, 1967. god.; G. Zeuglin, *Taschenbuch für Schweizerische Wehrmänner* (Priručnik za švajcarske vojne obveznike), Frauenfeld, 1968. god.; *Budget de la Confédération suisse pour l'année 1966, 1968. i 1970.*

od 1.000 i više stanovnika. Oko 24% teritorije zemlje nalazi se pod šumama koje su veoma osetljive na požare od eventualnih nuklearnih eksplozija. U Švajcarskoj postoji 375 većih hidroelektrana sa akumulacionim jezerima, a rušenje njihovih brana može izazvati široke poplave, što zahteva blagovremeno upozorenje stanovništva i njegovu evakuaciju iz ugroženih regiona. Skoro 5% teritorije zemlje (oko 2.000 km<sup>2</sup>) nalazi se pod ledenjacima kod kojih nuklearne eksplozije mogu izazvati brzo topljenje leda, a u periodima snega (koji se u regionima Alpa zadržava i duže od 6 meseci) i njegovo brzo topljenje, što takođe može izazvati poplave u jako naseljenim dolinama. Nuklearne eksplozije mogu izazvati i jako survavanje snežnih usova i u neuobičajenim vremenskim periodima i na mestima gde se ovo dotle nije dešavalo. Švajcarski pisac G. Däniker, u svojoj knjizi „Strategija male države”, smatra da bi eksplozija samo jedne hidrogenske bombe od 100 megatona, na visini od 600 m iznad centralnog dela Švajcarske (prelaz Brünig, jugozapadno od Lucerna), izazvala požare kuća i šuma u radijusu od 130 km, a opekotine ljudi u radijusu od 220 km, tj. na teritoriji cele Švajcarske. Sve ove činjenice govore da CZ Švajcarske mora preduzimati široke zaštitne mere ne samo u slučaju rušenja zgrada i od požara, već i protiv poplava, dejstva NBH-sredstava i pri zatrpavanju naselja snežnim usovima. Ovo utoliko pre što se savremeno vođenje rata može ispoljiti na dva načina, tj. u vidu klasičnog dejstva protiv oružanih snaga i u vidu materijalnog vođenja rata protiv celokupnog potencijala jedne zemlje. Pri tome težište može biti stavljeno ili na jedan ili na drugi način ili se može primeniti samo jedan od njih.

S obzirom na napred navedene činjenice Švajcarska organizuje sveobuhvatnu odbranu zemlje, koja se sastoji iz vojne i civilne zemaljske odbrane, a CZ je, pored privredne i psihološke zemaljske odbrane, jedan deo civilne odbrane.

CZ Švajcarske bila je donekle organizovana već pred drugi svetski rat. Međutim, propisi iz te oblasti nisu bili dovoljno precizni i efikasni, iako su se po njima, u izvesnoj meri, izgrađivala skloništa za stanovništvo. Bitan zaokret u tom pogledu usledio je početkom oktobra 1959. god., kada je na narodnom referendumu usvojena dopuna ustava koja služi kao nova osnova za organizaciju CZ. Ta dopuna sadrži ove najvažnije odredbe: savez je nadležan za donošenje zakona o CZ, a kantoni donose propise za njihovo izvršenje na teritoriji kantona i odgovorni su da se oni izvršavaju; zakonom se određuje deo troškova za CZ (koje snosi federacija; savez određuje starosne granice obaveze CZ za muškarce, a za žene je ova služba zasnovana na dobrovoljnosti; zakonom se regulišu prava obveznika CZ u pogledu plate, naknade za izgublenu zaradu, kao i za socijalno i zdravstveno osiguranje; takođe se zakonom reguliše upotreba organizacija CZ radi ukazivanja pomoći. Na ovom istom referendumu odbačen je predlog da učešće žena u CZ bude obavezno.

Na osnovu navedenog ustavnog amandmana, Savezna skupština je u martu 1962. god. donela „Savezni zakon o civilnoj zaštiti”, koji ima karakter organizacionog zakona. U njegovom uvodnom delu se precizira da je CZ deo zemaljske odbrane. Oktobra 1963. god. donet je i poseban „Savezni zakon o građevinskim merama civilne zaštite”.

Na osnovu zakonskih odredaba CZ ima za cilj zaštitu, spasavanje i zbrinjavanje stanovništva i zaštitu materijalnih dobara kako stanovnika tako i čitave zemlje, pri čemu preduzima mere da se posledice borbenih dejstava spreče ili bar umanje. Organizacije CZ ovo postižu: informisanjem (obučavanjem) stanovništva o opasnostima i mogućnostima zaštite od njih; zaštitom i spasavanjem, što se postiže merama: upozoravanja, uzbunjivanja, zamaćivanja, zaštite od požara (i njegovim gašenjem), spasavanja ljudi i stvari, merama protiv NBH-sredstava, zaštitom od poplava i evakuacijom stanovništva, zaštitom dobara od životne i kulturne važnosti; merama zbrinjavanja, koje obuhvataju pomoć ranjenicima, nemoćnima i bolesnicima i brigu o beskućnicima i nezbrinutim licima.

Mere CZ sprovode se naročito pomoću: organizacija CZ, postrojenja i uređaja CZ, susedske (međupštinske) i regionalne (međukantonalne) pomoći i saradnje, skloništa za stanovništvo i materijalnih sredstava.

Organizacije CZ sastoje se iz mesnih zaštita, zaštita preduzeća i kućnih zaštita. Kućne zaštite i zaštite preduzeća su delovi mesnih zaštita.

Mesne zaštite obavezno organizuje svih 930 opština koje imaju po 1.000 i više stanovnika u ušorenim naseljima. Organizacije se dele na blokove, kvartove, sektore ili odseke. U ostalih 2.115 opština Švajcarske, koje nisu obavezne da organizuju mesne zaštite, CZ rukovodi opštinska samostalna ratna vatrogasna četa, ojačana spasilačkom i sanitetskom ekipom.

Zaštitu preduzeća obavezno organizuju preduzeća sa 100 i više radnika i sanitetske ustanove sa 50 i više postelja, i to u opštinama koje su obavezne da organizuju mesne zaštite; u ostalim opštinama preduzeća i sanitetske ustanove organizuju samo kućne zaštite.

Kućne zaštite se organizuju u stambenim zgradama onih opština koje su obavezne da organizuju mesne zaštite. U ostalim opštinama kućne zaštite se mogu organizovati na dobrovoljnoj osnovi.

CZ se sastoji iz ovih službi: rukovođenja, uzbune i veza, ratnog vatrogastva, pionirske, tehničke i osiguranja, sanitetske, ABH i službe zbrinjavanja. Po potrebi mesne zaštite mogu organizovati još i ove službe: transportnu, snabdevačku, informativnu, redarstvenu i vodosnabdevačku. Ljudstvo i sredstva službi formiraju se u odeljenja, vodove i čete (detašmane).

Rukovođenje CZ organizovano je na sledećim osnovama: Savezni savet (vlada) obavlja vrhovno rukovođenje i nadzor nad sprovođenjem saveznih propisa, a po njegovom ovlašćenju to vrši Savezni departman pravde i policije, u čijem se sastavu, kao izvršni organ, nalazi Savezna uprava civilne zaštite. Kantonalne vlade odgovaraju za sprovođenje propisa iz oblasti CZ i rukovode CZ na teritoriji svog kantona. U sastavu kantonalne uprave nalazi se i poseban ured za CZ. Kantoni predlažu opštine i preduzeća u kojima se moraju obavezno organizovati mesne zaštite, odnosno zaštite preduzeća. Oni određuju i potreban broj kan-

tonalnih instruktora CZ. Opštine su glavni nosioci CZ i one su odgovorne za izvršenje saveznih i kantonalnih propisa o CZ. Pri opštinskoj upravi nalazi se poseban ured za poslove CZ. Na čelu mesne zaštite u opštinama koje su obavezne da je organizuju nalazi se šef mesne zaštite, koga imenuje opštinska skupština, a u opštinama gde ne postoji mesna zaštita (gde nema 1.000 stanovnika u ušorenim naseljima) CZ opštine rukovodi starešina ratne vatrogasne čete. Preduzeća i sanitetske ustanove koji su obavezni da organizuju zaštitu preduzeća (ustanove) odgovorni su za sprovođenje naredenih mera u okviru preduzeća (ustanove) i za pripremu odgovarajućih materijalnih sredstava. Za šefa zaštite određuje se, po mogućnosti, jedna od rukovodećih ličnosti preduzeća (ustanove) i ona je potčinjena šefu mesne zaštite. Sopstvenici stambenih zgrada organizuju kućnu zaštitu i obavezni su da sprovedu naredene mere u zgradi: raskrčivanje starih stvari i otpadaka, zamračivanje i pripremu materijalnih sredstava.

Savez snosi troškove upravljanja CZ, ukoliko su oni stvar federacije, a kantoni, opštine i preduzeća snose troškove upravljanja u svojim okvirima.

Plan CZ opštine obuhvata procenu situacije sa stanovišta CZ u pogledu organizacionih i građevinskih mera radi zaštite stanovništva i materijalnih dobara važnih za život i kulturu zemlje, i to kako u slučaju rata, tako i za vreme prirodnih katastrofa. Procena se vrši za celu teritoriju opštine, uključivši predgrađa varoši, aerodrome, i sl. Plan sadrži: geografski položaj opštine, topografske prilike, političke i privredne uslove, vojni značaj teritorije i objekata, snabdevačka postrojenja, urbanističke mogućnosti izgradnje sa gledišta CZ, moguće opasnosti od požara, ruševina i poplava, verovatne ciljeve neprijatelja, dnevni i noćni boravak stanovništva.

Organizacije CZ popunjavaju se građanima švajcarskog državljanstva koji su obavezni da vrše ovu službu i licima koja se za nju dobrovoljno prijave.

Obavezi CZ podležu svi muškarci od 20. do 60. godine starosti, sem onih koji su raspoređeni na vojne dužnosti. Međutim, vlada može, u slučaju potrebe, ove granice obaveze proširiti na muškarce od 16. do 65. godine starosti. Obavezi CZ podležu i vojni obveznici raspoređeni za ratno doba na civilne dužnosti, kao i lica koja su završila vojnu obavezu (vojnici i podoficiri posle 50, a oficiri posle navršene 55. godine starosti). Savezni vojni departman može CZ staviti na raspolaganje izvestan broj vojnih obveznika radi raspoređivanja na dužnosti starešina i specijalista u organizacijama CZ.

Dobrovoljno mogu stupiti na službu u CZ žene posle navršene 16. godine, kao i muškarci mlađi, odnosno stariji od navedenih granica zakonske obaveze. Dobrovoljno stupanje u službu CZ vrši se na rok od 5 godina.

U mesne zaštite i samostalne ratne vatrogasne čete, kao i u kućne zaštite, određuju se samo lica koja pripadaju toj opštini, a za zaštitu preduzeća samo lica zaposlena u tom preduzeću (ustanovi).

Računa se da se u CZ Švajcarske nalazi oko 830.000 lica.

Stranci ne mogu sačinjavati mesne zaštite niti zauzimati rukovodeće funkcije u zaštiti preduzeća, odnosno u kućnoj zaštiti. No, za vre-

me mobilnog stanja (proglašenja aktivnog stanja) vlada može proširiti obavezu službe u CZ i na strane državljane i na lica bez državljanstva nastanjena u Švajcarskoj.

Popuna organizacija CZ materijalom vrši se na taj način što vlada propisuje vrstu i uslove za opremu mesnih zaštita, zaštita preduzeća i kućnih zaštita. Nabavka opreme i ostalog materijala vrši se, po pravilu, centralizovano, tako da federacija snosi 55—65%, a kantoni i opštine 35—45% troškova, zavisno od ekonomske moći kantona i opština. Federacija mora obavezno da raspoláže i određenim rezervama opreme za CZ, koju načelno drži uskladištenu decentralizovano po kantonima. Oprema se deli na ličnu i zajedničku. Lična oprema obuhvata: šlem, gasmasku, radno odelo, zavoj prve pomoći, značku za raspoznavanje, trougaono platno, zaštitne naočare i rukavice. Zajedničku opremu sačinjavaju razne mašine, vozila, alati, sprave, uređaji za spasavanje, itd. Vlada izdaje uputstva za izradu prirodnih sredstava koja mogu improvizovati same organizacije CZ i pojedinci.

Obuka iz CZ je obavezna za sve pripadnike organizacija CZ. Lica novoraspoređena u CZ (ona pod obavezom i dobrovoljci) pohađaju uvodni kurs koji traje do 3 dana. Sem toga, članovi mesnih zaštita, zaštita preduzeća i specijalisti kućnih zaštita učestvuju svake godine na vežbi (kursu ponavljanja) koja traje do 2 dana. Na taj način pripadnik CZ, u toku trajanja njegove obaveze, može da provede na obuci do 83 dana. Za funkcionere i specijaliste CZ organizuju se tri vrste kurseva u trajanju do 12 dana svaki, a koje određena lica pohađaju svake četvrte godine. Ove kurseve organizuju: savez — za više funkcionere i specijaliste; kantoni — za srednji kadar funkcionera i specijalista; opštine — za komandire odeljenja, starešine CZ blokova i kuća i za sve pripadnike mesnih zaštita; i preduzeća — za komandire odeljenja i pripadnike zaštite preduzeća. Obuku instruktora CZ reguliše vlada posebnim propisima.

Prava pripadnika CZ regulisana su saveznim zakonom, tj. oni imaju pravo na platu, na socijalno i zdravstveno osiguranje u slučaju bolesti, povrede ili smrti prouzrokovane službom u CZ, kao i pravo na naknadu za izgublenu zaradu. Sve ove naknade određuju se analogno onima koje pripadaju vojnim obveznicima za vreme služenja u armiji. Pravo na novčanu naknadu ima svaki pripadnik CZ koji provede tri uzastopna časa na kursu, vežbi ili obuci iz CZ. Lica koja su oslobođena lične vojne obaveze, pa zbog toga moraju plaćati porez — „vojnici“, ako provedu na službi u CZ 12 i više dana godišnje plaćaju samo polovinu iznosa „vojnice“.

Organizacije CZ imaju, u okvirima određenim saveznim zakonom i propisima kantona, pravo na korišćenje privatnog poseda i određenih dobara. Tako su sopstvenici zgrada i zemljišta dužni da dozvole izvođenje izviđanja i vežbi CZ na njihovom posedu, kao i postavljanje uređaja CZ (npr. za davanje znaka uzbune). U korist organizacija CZ mogućna je i eksproprijacija poseda, uz pravičnu naknadu sopstveniku. U ratu je mogućna i rekvizicija za potrebe CZ, pod istim uslovima kao i za oružane snage Švajcarske. Armija, međutim, ne može rekvirirati materijal, uređaje i postrojenja CZ.

Savez, kanton, opština i preduzeće jemče za naknadu štete pridonijene prilikom održavanja kurseva i vežbi CZ, koji su organizovani po njihovom nalogu. Šteta koju pričinje jedinice CZ u ratu se, međutim, ne nadoknađuje.

Na oglas opšte mobilizacije aktivira se i CZ. Međutim, vlada može narediti njeno aktiviranje i na oglas delimične mobilizacije ili ako se aktiviraju jedinice oružanih snaga iz drugih razloga. Kantoni, odnosno opštine, mogu narediti aktiviranje CZ na svojoj teritoriji za međuopštinsku, odnosno međukantonalsku pomoć pri izbijanju iznenadnih ratnih događaja, a u mirno doba za ukazivanje pomoći u slučaju prirodnih katastrofa (poplave, veliki požari, i sl.). Pripadnici CZ ne uživaju nikakvu međunarodno-pravnu zaštitu, tj. izjednačeni su sa ostalim građanima.

Podatke o opasnosti od vazdušnog bombardovanja, napada NBH-sredstvima i od poplava prikuplja i ceni Armija i ona inicira davanje znaka upozorenja i uzbune. Znak uzbune se daje sirenama CZ koje se stavljaju u dejstvo mahom automatski, sa posebnim znakom za opasnost od bombardovanja, napada NBH-sredstvima i od poplava (usled rušenja brana akumulacionih jezera ili iz drugih razloga). Zbog toga su centrale i postrojenja za uzbunu, kao i komandna mesta mesnih zaštita i samostalnih ratnih vatrogasnih četa uključeni u opštu mrežu upozorenja i uzbune. U slučaju iznenadne opasnosti uzbunu daju, po svojoj inicijativi, mesne zaštite i samostalne ratne vatrogasne čete.

Osnovu CZ predstavljaju kućne zaštite i zaštite preduzeća, a mesne zaštite služe za njihovu podršku na težištima opasnosti. Njihov rad usklađuju starešine mesnih zaštita.

U Švajcarskoj armiji postoje, u sastavu teritorijalnih brigada, i posebne vojne jedinice protivvazdušne zaštite (pvz), organizovane u stacionarne i mobilne bataljone i čete (podeljene na vodove i odeljenja). One su popunjene vojnim obveznicima koji pripadaju posebnom rodu vojske — jedinicama pvz. Vojni obveznici pvz obučavaju se u posebnim regrutnim školama (centrima), a po završenoj regrutnoj obuci obučavaju se na vežbama u jedinicama pvz u koje su raspoređeni. Ove jedinice se aktiviraju radi obuke u rokovima koji su predviđeni i za ostale kategorije oružanih snaga. Za jedinice pvz postoji, u Generalštabu koji je u sastavu Saveznog vojnog departmana, posebno odeljenje za jedinice pvz, na čelu sa pukovnikom brigadirom (rang našeg general-majora — prim. V. K.), kao načelnikom tog roda — jedinica pvz. Vojne jedinice pvz služe kao rezerva za podršku jedinicama i organizacijama CZ na težištima opasnosti. Organizacija, oprema, obuka i zadaci vojnih jedinica pvz prilagođeni su prvenstveno zahtevima CZ. Upotrebu vojne jedinice pvz naređuje komandant teritorijalne brigade. Ako vojna jedinica pvz bude angažovana za potrebe CZ, odsek njene upotrebe dodeljuje joj starešina odgovarajuće mesne zaštite, s tim da vojna jedinica ostaje pod komandom njenog vojnog starešine. U borbenoj zoni koordinaciju jedinica CZ i vojnih jedinica pvz vrši starešina vojne jedinice pvz.

Shodno švajcarskom Saveznom zakonu o građevinskim merama civilne zaštite, koji je stupio na snagu krajem maja 1964. god., postoji obaveza građenja skloništa u svim

stambenim novogradnjama i kod bitnih prežidivanja starih zgrada, kao i obaveza građenja javnih skloništa. Međutim, izgradnja skloništa je otpočela još pre donošenja pomenutog zakona, na osnovu ranijih propisa, tako da je do 1964. god. izgrađeno skloništa za oko 2,3 miliona stanovnika, tj. prosečno godišnje za oko 150.000 stanovnika.

U stambenoj novogradnji ili kod bitnog prežidivanja postojeće zgrade, koja se nalazi u opštini obaveznoj da organizuje mesnu zaštitu (pomenutih 930 opština), sopstvenik je dužan da u podrumskom delu kuće izgradi sklonište za stanare zgrade, sa pomoćnim izlazom ili kanalom za izvlačenje po nuždi, a prema minimalnim uslovima koje propisuje federacija. U blokovskim zgradama sopstvenici su dužni da predvide mogućnost probijanja bočnih zidova za pomoćni izlaz kroz susednu zgradu. Sklonište treba da izdrži pritisak od eksplozije bombe u njegovoj blizini, kao i pritisak ruševina zgrade. Troškove za izgradnju skloništa snosi i to: federacija 25—35% (zavisno od materijalnog stanja kantona), kanton i opština 35—45%, a sopstvenik 30% cene koštanja, ne računajući cenu zemljišta, ali tako da cena koštanja skloništa ne prelazi 5% cene izgradnje cele kuće. Ako se sopstvenik, po svojoj inicijativi, reši da izgradi sklonište u već postojećoj zgradi, bonifikacija se penje na 80% cene koštanja skloništa (federacija učestvuje sa 35—45%, a kanton i opština sa 35—45%), s tim da sopstvenik podmiruje samo 20% troškova.

Javna skloništa za ljudstvo, najmanje za 100 lica, grade se na važnim saobraćajnim čvorovima i u trgovačkim centrima naseljenih mesta, kao i u javnim zgradama. Grade se i skloništa za smeštaj rezervi hrane, vode, lekova i sanitetskog materijala. Federacija učestvuje u troškovima izgradnje ovih skloništa sa 40—50%, a ostatak od 50 do 60% snose kantoni i opštine.

Skloništa za smeštaj jedinica mesne zaštite (komandna mesta, centri veze, priprema odeljenja, ambulante, i sl.) grade se takođe zajedničkim naporima federacije (60%) i kantona i opština (40%).

Pri izradi skloništa za operacione blokove i bolesničke sobe u bolnicama, s tim da se po mogućstvu koriste već u mirno doba, savez daje 55—65%, a kantoni i opštine ukupno 35—45% novčanih sredstava.

Pri izgradnji opštinskih javnih skloništa ispoljava se tendencija za njihovom višestrukom namenom, tj. da u miru služe kao garaže, skladišta hrane, i sl., a u ratu za skloništa CZ.

Budžetska sredstva za potrebe CZ, federacija stavlja svake godine na raspolaganje preko Uprave za CZ u Saveznom departmanu pravde i policije. Ona su porasla naročito posle stupanja na snagu pomenuta dva zakona o CZ, tj. posle 1964. godine. Od predviđenih kredita znatan deo otpada na učešće federacije pri izgradnji skloništa. Ukupna budžetska sredstva od 1964. do 1970. god., tj. za sedam godina bila su predviđena u iznosu od 732,2 miliona švajcarskih franaka (2 milijarde i 94 miliona n. jug. din.). Od toga je bilo predviđeno, kao učešće federacije za izgradnju skloništa 400 miliona švajcarskih franaka (1 milijarda i 144 miliona n. jug. din.), odnosno 55% ukupnih izdataka za CZ. Od navedene sedmogodišnje budžetske sume

predviđeno je za CZ u 1970. godini 149,4 miliona švajcarskih franaka (oko 427 miliona n. jug. din.), od čega 80 miliona franaka (229 miliona n. jug. din.) kao doprinos federacije za izgradnju skloništa. Navedene sume treba više nego udvostručiti s obzirom na doprinos kantona, opština, preduzeća i vlasnika zgrada, koji učestvuju u troškovima za nabavku opreme i izgradnju skloništa CZ.

Iz izloženog jasno se vidi da Švajcarska čini ozbiljne napore radi organizovanja efikasne civilne zaštite, kao dela zemaljske odbrane, kako bi na taj način odvratila neprijatelja od moguće agresije i zaštitila svoju nezavisnost i integritet. Mere civilne zaštite treba da posluže i kao jak moralni oslonac oružanim snagama pri izvršenju njihovih vojnih zadataka. Tako opsežne mere diktiraju i jaka naseljenost i razvijena industrija u Švajcarskoj, kao i njene specifične geografske i topografske prilike. Za organizaciju civilne zaštite Švajcarska troši zamašna novčana sredstva, što joj omogućuju njena znatna ekonomska moć i nagomilana bogatstva. Međutim, na ovo utiče i velika disciplinovanost i štedljivost njenog stanovništva, kao i njegova spremnost na materijalne žrtve da bi zemlju sačuvalo od razaranja i prinudilo eventualnog neprijatelja na poštovanje švajcarske neutralnosti proklamovane ustavom i međunarodnim ugovorima.

V. K.



## O PROTIVGERILSKIM DEJSTVIMA

Po mišljenju autora ovog članka,<sup>1</sup> posle britanskih uspeha u borbama sa gerilcima u Malaji i Keniji, a naročito sa onima u Grčkoj i na Filipinima, tj, u borbama vođenim uz obilatu američku pomoć, učvrstilo se mišljenje da i ubuduće, maltene uvek i svuda, protivgerilsko ratovanje može računati na sigurnu pobedu nad gerilom.

Međutim, autor ističe da se britanske kampanje u Palestini, na Kipru i u Adenu protiv tamošnjih gerilaca nisu završile pobedonosno, već, pošteno govoreći, neodlučno. Što je još značajnije, niko do danas nije dobio rat protiv gerilskog pokreta u kome je bilo više od 50.000 ljudi pod oružjem. Nemci za vreme drugog svetskog rata nikada nisu uspeli da pobeđu partizane maršala Tita, niti kineski nacionalisti snage Mao Ce Tunga; Francuzi su se bezuspešno borili protiv generala Vo Ngujen Djapa, a Sjedinjene Američke Države više i ne pokušavaju da odnesu pobedu nad gerilcima u Vijetnamu, već traže rešenje tog sukoba u mirovnim pregovorima.

Autor, zatim, nastoji da pokaže kako postoje izvesni slučajevi protivgerilskih dejstava koji ne mogu da dovedu do pobeđe i da zbog toga mnogo veću pažnju treba posvetiti sprečavanju izbijanja gerilskih dejstava.

Prema jednom američkom gledištu, gerilska dejstva se odvijaju kroz sledeće faze: a) latentna i početna subverzija, b) organizovani gerilski rat, i c) pokretni rat.

Ova klasifikacija, po mišljenju autora, nije potpuna, jer se u njoj ne pominju ni teroristički ni pozicioni rat. Osim toga, on smatra da pomenutoj drugoj fazi ne mora obavezno da prethodi prva. Tako je u Alžiru gerilski rat počeo odmah s drugom fazom — zbog toga što su se gerilci plašili izdaje nekih arapskih stranaka, a i zbog toga što bi Francuzi sve to ubrzo otkrili da je gerilski rat otpočeo s prvom fazom.

Autor dalje ističe da se gerilski rat može uspešno završiti i drugom fazom i da ponekad nema potrebe da eskalira u treću fazu, što su, uostalom, gerilci u Indoneziji (protiv Holandana) i u Alžiru jasno po-

---

<sup>1</sup> *When the Counter — Insurgents Cannot Win*, by Otto Heilbrunn, *Journal of the Royal United Service Institution*, Velika Britanija, mart 1969. god.

kazali. Zbog toga se ovakva klasifikacija ne bi mogla u potpunosti da prihvati.

Gerilci mogu ratove dobiti i pomoću terorističkih dejstava ili gerilskih operacija širih ili užih razmera. Zbog toga bi se, po mišljenju ovog autora, gerilski ratovi tačnije mogli ovako da klasificiraju:

- a) teroristički ratovi (Palestina, Kipar, Aden),
- b) gerilski ratovi manjim jedinicama (Malaja, Kenija, Grčka, Filipini, Alžir), i
- c) gerilski ratovi velikim jedinicama (Jugoslavija, Kina i Vijetnam).

Značaj ovakve klasifikacije može se odmah uočiti: protivgerila je uspešno izlazila na kraj samo u gerilskim ratovima koji su se vodili manjim jedinicama. Teroristički ratovi su se završavali neodlučno, dok gerilski ratovi koji su se vodili velikim jedinicama — neodlučno ili potpunim porazom protivgerile.

Da bi došao do odgovora na pitanje zbog čega je to tako, autor prvo detaljnije razmatra terorističke ratove. Cilj gerilaca u terorističkom ratu je da se, stvaranjem nereda u zemlji, zbaci vlada sa vlasti. U takvim ratovima gerilci moraju da operišu u gradovima, jer samo u njima, tj. u središtu vlasti, oni mogu da suoče vladu sa sopstvenom nesposobnošću da upravlja, da unište njen prestiž i da joj, nepoštovanjem zakona i reda, nanesu ozbiljnu štetu. Osim toga, aktivnost gerilaca u gradovima obavezno privlači pažnju svetskog javnog mnjenja, a i pruža veću mogućnost dobijanja moralne i materijalne podrške iz inostranstva.

Gerilci mogu uspešno da operišu u gradovima samo ako stanovništvo tih gradova odobrava njihove ciljeve i metode borbe. Ako toga nema, onda gerilci mogu biti izloženi izdaji i uništenju, jer su vladine snage bezbednosti u gradovima obično prilično jake. Ukoliko gerilci uživaju dobru podršku stanovništva gradova, vladine snage bezbednosti ne mogu uopšte računati na pobjedu u tom sukobu.

Kao pravilo treba uzeti, ističe autor, da gerilci, još pre nego što nanesu prvi udar, moraju biti potpuno sigurni u podršku stanovništva. Oni ne mogu računati na dobijanje te podrške u toku samog sukoba, kao što je to slučaj sa gerilcima u pravom gerilskom ratu, jer brutalnost uličnih borbi u gradovima ne privlači simpatije neopredeljenih, kao što to čini hrabrost gerilaca u gerilskom ratu. Osim toga, gerilci u gradovima često nemaju „slobodnih teritorija”, koje bi bile van kontrole vladinih snaga i u kojima bi gerilci mogli da osluškuju i formiraju javno mnjenje.

U terorističkom ratu gerilci u gradovima pokušavaju da istovremeno ostvare dva cilja: prvo, da u njima stvore bezakonje i nered i, drugo, da ojačaju privrženost stanovništva za svoje ciljeve. Vladine snage bezbednosti pokušaću, nasuprot tome, da još u početku eliminišu gerilce. To mora biti njihov prvenstveni zadatak, jer dokle god gerilci budu raspolagali jakim snagama, vladine snage bezbednosti ne mogu da zaštite stanovništvo i da povrate njegovo poverenje. Za razliku od gerilaca, vladine snage bezbednosti moraju voditi borbu u dve faze. U prvoj — one moraju potući gerilce, a u drugoj — nastojati da povrate poverenje stanovništva u vladu. Ako u prvoj fazi dožive neuspeh, onda, razumljivo, ne mogu uspešno obaviti ni drugu.

Ako gerilci u potpunosti zastupaju želje i nade stanovništva gradova, ono će, razumljivo, biti na njihovoj strani. Ovo će vladine snage bezbednosti ograničiti na vrlo mali broj informacija o gerilskom pokretu, njegovim vođama i pripadnicima, mestima štabova, skladišta municije i eksploziva. I sami gerilci nastojeće, na sve moguće načine, da se što više smanji priliv informacija o njima vladinim snagama bezbednosti, u kom cilju neće prezati ni od kidnapovanja, ubijanja ili denunciranja pojedinih vladinih službenika, obaveštajnih oficira, islednika i njihovih doušnika.

Pojedini gerilci se često infiltriraju u vladine snage bezbednosti kako bi saznali njihove namere ili kako bi pokušali da spreče ofanzivne akcije protiv gerilskih snaga. Osim toga, privrženost stanovništva gerilskom pokretu jača se neprekidnom propagandom i likvidiranjem omrznutih kolaboracionista.

U nastojanju da povrate zakon i red, vladine snage bezbednosti treba u prvom redu da pojačaju snage policije, da preuzmu na sebe čuvanje i zaštitu osetljivih objekata, da organizuju patroliranje kroz gradove, kontrolu saobraćaja, da vrše pretrese radi otkrivanja oružja i municije, da život gerilcima učine nesigurnim i da ostvare kontrolu nad što je moguće većom teritorijom zemlje. Ukoliko je potrebno preduzeti veće akcije, vladine snage bezbednosti sprovode razne bezbednosne operacije, kao što su: „postroj i pretraži”, vojna operacija i protivteror.

Uspeh operacije „postroj i pretraži” zavisi od broja i kvaliteta informacija koje vladine snage bezbednosti dobiju od gerilcima pre početka ili u toku izvođenja te operacije. Da bi se ovo postiglo, potrebno je tesno sadejstvo i saradnja sa policijom i sa pripadnicima javne službe. Ako se ovo ne može da postigne, onda operacija „postroj i pretraži” ne može da pruži velike koristi, pa vladine snage bezbednosti moraju preduzeti jednu od preostalih dveju operacija (vojnu operaciju ili protivteror).

Taj nedostatak sadejstva i saradnje je i bio glavni razlog zbog čega su se britanske snage, kada su u junu 1967. god. ponovo zauzele Krejter (jedan od kvartova Adena), odlučile da preduzmu vojnu, a ne neku drugu akciju. Sa pobunjenicima, odnosno gerilcima, ne samo da je saradivalo čitavo stanovništvo Krejtera već su na njihovu stranu stale i policija i južnoarapska vojska.

Način dejstva u vojnoj operaciji razlikuje se od onog u operaciji „postroj i pretraži”, u kojoj snage bezbednosti obično organizuju ulične blokove (podizju barikade), opkoljavaju pojedine ulične četvrti, izvlače iz njih stanovništvo, pretresaju ga, izvlače sumnjive i gerilce i odmah se potom povlače.

Britanci su u pomenutoj vojnoj operaciji prvo uputili u kvart Krejter noćne patrole, koje su imale zadatak da otkriju gerilska uporišta i da ustanove da li se ona čuvaju tokom cele noći. Kada su utvrdili da se ta uporišta ne čuvaju noću, odlučili su da ih noću posednu i da u njima ostanu. Tako su britanske snage posele oko tridesetak kuća koje su dominirale gradom, iz kojih su one čitavih pet meseci, danju i noću, vršile osmatranje, a povremeno i dejstvovale vatre-

nim oružjem. Svi putevi i ulice su ostali slobodni za kretanje stanovnika, ali su bili pod neprekidnom prismotrom britanskih patrola.

Kao posledica ovakvih vojnih mera, život i trgovina su se normalizovali i kvart Krejter je postao jedan od najsređenijih delova Adena. Kada je stanovništvo Krejtera shvatilo da britanske trupe nameraavaju da duže vreme ostanu u njemu, informacije o tajnim skrovištima oružja i municije počele su da pristižu sa svih strana.

Međutim, iako su britanske snage preduzele jedino odgovarajuću akciju za takvu situaciju i uspešno je sprovele, ostaje, kako to autor ističe, nesumnjiva činjenica da se gerilci u jednom gradu mogu privremeno učutkati, ali ne i eliminisati, samo ako gradska policija pruži aktivnu ili prečutnu podršku vojnim snagama. Ako se, pak, to ne ostvari, onda gerilci i dalje dominiraju stanovništvom grada, a snage bezbednosti gradskim regionom. U takvoj situaciji gerilci obično na kraju pobeđuju.

I kao treća od bezbednosnih operacija ostaje — protivteror. Kada su Francuzi u septembru 1956. bili suočeni sa pojavom terora u gradu Alžiru, operacija „postroj i pretraži” nije mogla da dovede ni do kakvog uspeha. Oni nisu raspolagali nikakvim informacijama o bombaškoj grupi alžirskih gerilaca koja je brojala oko 200 ljudi, niti o grupi od 1.500 simpatizera, koja je podržavala bombašku grupu. Osim toga, Francuzi se nisu mogli nadati dobijanju informacija o tim grupama na taj način što bi pretresli i ispitivali 450.000 muslimanskih stanovnika Alžira. Toliki broj ljudi oni nisu mogli ni raseliti. Takva mera ne samo da je bila fizički neostvarljiva, već se ne bi ni poklapala sa francuskom tvrdnjom da je većina muslimanskog stanovništva želela integraciju sa Francuzima.

Preduzimanje vojnih akcija, takođe, nije moglo dovesti do uspeha, jer se takvim akcijama samo privremeno vezuju snage gerilaca, odnosno one se njima samo donekle imobilisu. Francuzi su, međutim, još uvek želeli da dobiju taj rat i morali su na bilo koji način dobiti podatke o alžirskim gerilcima.

Pošto je većina muslimanskog stanovništva u to vreme podržavala gerilce, dok je manji deo bio zaplašen njihovim akcijama, od bezbednosnih mera francuskim snagama preostalo je samo — protivteror. One su ga i primenile, a ubrzo zatim uspeo im je da otkrije i uhvate vođe gerilskih grupa i njihova tajna skladišta oružja i municije. Do kraja oktobra 1957. u Alžiru su povraćeni red i mir. Međutim, i ova vrsta bezbednosne operacije je pokazala da se muslimansko stanovništvo grada na kraju okrenulo protiv Francuza.

Izvlačeći zaključak o pomenutim vrstama bezbednosnih operacija, autor ističe da se one mogu isplatiti i doneti uspešne rezultate samo ako policija i mesno stanovništvo saraduju sa snagama bezbednosti. Jedino tako se može odstraniti uticaj gerilaca na stanovništvo i ovo pridobiti na stranu snaga bezbednosti. Ako se, pak, takva saradnja ne može da postigne, snage bezbednosti nemaju nikakvu šansu za pobedu. Vojne operacije mogu samo privremeno da imobilisu gerilce u njihovim akcijama, dok će se njihov uticaj na stanovništvo i dalje nastaviti. Protivteror može dovesti do hvatanja pojedinih gerilskih vođa, ali se time još više pojačava privrženost stanovnika za stvar gerilaca.

Na kraju članka autor razmatra gerilski rat koji se vodi velikim jedinicama. Vođe takvih velikih gerilskih pokreta, kao što su maršal Tito, Mao Ce Tung i general Đap, težili su da svog protivnika vojnički poraze. Gerilski rat velikim jedinicama, za razliku od onog malim jedinicama, posebno je efikasan, jer u tom slučaju vladine ili protivgerilske snage moraju biti brojčano jake, a time i njihovi gubici ogromno narastaju, dok su novčani izdaci za takve ratove i psihološke posledice po stanovništvo vrlo veliki.

Protivgerilske snage mogu odneti pobedu ako im pođe za rukom da razbiju velike gerilske jedinice, preseku njihov sistem komunikacija, odvoje ih od izvora snabdevanja hranom i municijom, zaustave priliv pojačanja preko granice i uspostave red, mir i bezbednost za stanovništvo zemlje.

Posle svega onoga što se do sada odigralo u Vijetnamu, čovek mora da izrazi sumnju da li se ratovi protiv odlučnih i snalažljivih gerilaca, koji se bore u velikim jedinicama, mogu uopšte dobiti. Po opštim procenama, protivgerilski ratovi nanose više zla nego dobra jednoj zemlji, a tuđe snage koje su došle u nju da „srede situaciju” nikad ne mogu dobiti rat protiv gerilaca.

M. Đ.